

# Zelfbeschikking versus Afhankelijk Verblijfsrecht

De gevolgen van het afhankelijk verblijfsrecht voor de emancipatie, integratie en veiligheid van vrouwen

Platform Zelfbeschikking en Verblijfsrecht\*, maart 2022

E: [zelfbeschikking.verblijfsrecht@gmail.com](mailto:zelfbeschikking.verblijfsrecht@gmail.com)

## 1. Inleiding

De eerste jaren in Nederland staan voor huwelijksmigranten in het teken van het vertrouwd raken met de nieuwe samenleving en het creëren van een eigen plek daarin. Voor een goede integratie en participatie is de actieve en positieve ondersteuning van de al in Nederland wonende partner onontbeerlijk. De nieuwkomer is afhankelijk van zijn of haar partner op diverse manieren: sociaal, economisch, psychisch EN juridisch. Als binnen de eerste vijf jaar de relatie wordt verbroken of de partners wonen (tijdelijk) niet meer bij elkaar, komt het recht op verblijf van de nieuwkomer te vervallen. Deze juridische afhankelijkheid blijkt in de praktijk een belangrijke rol te spelen in de keuzes die hij/zij maakt of kan maken. Het feit dat de partner juridisch de touwtjes in handen heeft en bepaalt of de nieuwkomer al dan niet in Nederland kan blijven, heeft onmiskenbare gevolgen voor het zelfbeschikkingsrecht en de integratie en participatie van nieuwkomers, vooral voor vrouwelijke nieuwkomers.

Al sinds de jaren 80 staat de afhankelijke verblijfspositie van huwelijksmigranten ter discussie.<sup>1</sup> Organisaties van migranten- en vluchtelingenvrouwen hebben gewezen op de specifieke implicaties voor vrouwen van de juridische verblijfsafhankelijkheid<sup>2</sup> en ook het College voor de Rechten van de Mens heeft haar zorgen geuit over de negatieve gevolgen van die afhankelijkheid, vooral voor vrouwen die mishandeld worden.<sup>3</sup> De verblijfsafhankelijkheid creëert of versterkt en/of een machtsongelijkheid tussen partners. Het belemmert een onafhankelijk emancipatie- en integratieproces van de vrouw en het beknot haar recht op zelfbeschikking. Bovendien maakt het vrouwen extra kwetsbaar, waardoor ze makkelijker het slachtoffer kunnen worden van huiselijk, seksueel en/of eengerelateerd geweld. Een extra complicatie is dat migranten- en vluchtelingenvrouwen ook vaak te maken hebben met verschillende rechtsstelsels, die van Nederland en die van het herkomstland, waardoor haar afhankelijkheid ten opzichte van de partner nog verder wordt vergroot.<sup>4</sup>

### **De situatie van Simret**

*Simret is in 2015 uit Ethiopië naar Nederland gekomen in het kader van gezinsvorming. Om aan de voorwaarden van inburgering te voldoen heeft ze bij DUO een lening aangevraagd om lessen Nederlands te volgen. Na een paar maanden vertoont haar man steeds vaker agressief gedrag, met lichamelijk en psychisch geweld. Ze mag steeds minder naar Nederlandse les gaan. Simret*

---

<sup>1</sup> Zie onder meer Van Walsum, Sarah. *The Family and the nation: Dutch family migration policies in the context of changing family norms*. Cambridge Scholars Publishing, 2008. Bonjour, Saskia. *Grens en gezin: Beleidsvorming inzake gezinsmigratie in Nederland, 1955 - 2005*. Amsterdam University Press, 2009.

<sup>2</sup> Het Komitee Zelfstandig Verblijfsrecht (KZV), een samenwerkingsverband van migranten- en vluchtelingenvrouwenorganisaties en de vrouwenopvang, coördineerde van 1987 - 2003 gezamenlijke activiteiten op dit gebied.

<sup>3</sup> College voor de Rechten van de Mens. Jaarverslag 2014, Utrecht 2015. Ook het Istanbul Verdrag ter voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en meisjes en huiselijk geweld en het VN Vrouwenverdrag onderstrepen het belang van een onafhankelijke verblijfsvergunning voor vrouwen en meisjes. Zie onder meer *Wat zeggen internationale verdragen over onafhankelijke verblijfsvergunningen voor vrouwen?* Notitie Vera Naaijken in opdracht van het Netwerk VN-Vrouwenverdrag, oktober 2019 <https://www.vn-vrouwenverdrag.nl/wp-content/uploads/Onderzoek-onafhankelijk-verblijfsrecht-vrouwen-def.pdf> en overzicht *Directe paragrafen over afhankelijk verblijfsrecht in schaduwrapportages CEDAW en GREVIO*, Netwerk VN Vrouwenverdrag, oktober 2019 <https://www.vn-vrouwenverdrag.nl/wp-content/uploads/Directe-paragrafen-over-afhankelijk-verblijfsrecht-in-CEDAW-en-GREVIO.pdf>

<sup>4</sup> Zie onder meer *Stichting Steun Remigranten en Stichting Landelijke Werkgroep Mudawannah. Transnationale sociaaljuridische hulpverlening. Gedwongen achterlating in het land van herkomst*, 2014

*durft geen aangifte te doen bij de politie, omdat ze een afhankelijke verblijfsvergunning heeft. Ze is bang teruggestuurd te worden naar Ethiopië waar ze geen toekomst ziet. Simret weet vaag dat er een speciale regeling is voor mishandelde vrouwen met een afhankelijke verblijfsstatus en ze heeft daarvoor de benodigde bewijzen van het geweld. Ze heeft er echter geen vertrouwen in en is bang dat ze uitgezet wordt. Daarvoor kent ze teveel negatieve verhalen van andere vrouwen. Ze hoopt op verbetering en wilt proberen om de periode van vijf jaar te halen tot ze een zelfstandig verblijfsrecht kan verkrijgen. Haar afhankelijk verblijfsstatus houdt haar vast in een spiraal van geweld.*

## **2. De verblijfspositie sinds 2010**

Wanneer een huwelijksmigrant naar Nederland komt in het kader van gezinsmigratie krijgt deze een vergunning tot verblijf met als verblijfsdoel “verblijf bij partner”. De vergunning is geldig zolang aan de voorwaarden van de verlening wordt voldaan, zoals samenwoning, inkomenseis en inburgeringsplicht. Hoewel enerzijds het integratie- en emancipatiebeleid het belang van (economische) zelfstandigheid van vrouwelijke huwelijksmigranten benadrukt <sup>5</sup>, is anderzijds het gezinsmigratiebeleid de laatste jaren aangescherpt, waardoor de juridische afhankelijkheid van de huwelijksmigrant ten opzichte van haar partner is toegenomen. Zo kon men vóór 2012 in aanmerking komen voor een zelfstandig verblijfsrecht na drie jaar huwelijk/relatie en verblijf in Nederland, in 2012 is deze *periode verlengd naar vijf jaar*. Tevens is sinds 2010 voorwaarde dat er – binnen drie jaar – succesvol het *inburgeringsexamen is behaald*. Een zelfstandig verblijfsrecht na vijf jaar wordt alleen verleend als aan de inburgeringsvoorwaarde is voldaan. Zelfs bij economische zelfstandigheid kan de afhankelijke verblijfsvergunning niet omgezet worden in een zelfstandige verblijfsvergunning.

Daarnaast is de *verantwoordelijkheid van de referent* (= partner) voor de huwelijksmigrant vergroot, met name door de invoering in 2013 van de “informatieplicht”. Deze verplicht een referent vijf jaar lang de IND te informeren over elke verandering die van belang is voor het verblijfsrecht van de huwelijksmigrant, zoals verbreking van de relatie. De verantwoordelijkheid om de huwelijksmigrant te informeren over diens rechten en plichten is ook gedelegeerd van overheid naar referent. In de praktijk blijken vrouwen echter vaak onvoldoende of niet geïnformeerd te worden door hun partners, waardoor ze niet weten wat hun rechten en mogelijkheden zijn en bijvoorbeeld pas veel later dan na vijf jaar een zelfstandige verblijfsstatus aanvragen

Een uitzondering op het algemene beleid is er voor slachtoffers van huiselijk en eer gerelateerd geweld. In reactie op onderzoeken en op de lobby van migrantenvrouwenorganisaties en vrouwenopvang is er in 1994 voor hen een aparte regeling in de wetgeving opgenomen. Wanneer de relatie of het huwelijk wordt verbroken wegens partnergeweld, kan de huwelijksmigrant die mishandeld wordt, meestal de vrouw, ook binnen vijf jaar een aanvraag doen voor een zelfstandige verblijfsvergunning, mits het geweld kan worden aangetoond. Tevens hoeft in dat geval niet aan de inburgeringsvoorwaarde te worden voldaan. Om het geweld aan te tonen is bewijs nodig van politie en/of OM en van de hulpverlening/vrouwenopvang. Vóór 2012 volstond een verklaring óf van de politie óf van de hulpverlening, sinds 2012 moet het geweld aangetoond worden met *verklaringen van beide*.

Naast de huwelijksmigranten zijn er twee andere categorieën vrouwen die eveneens te maken hebben met negatieve implicaties van het afhankelijke verblijfsrecht:

Ten eerste de *gezinsleden van vluchtelingen*. Wanneer zij de afgeleide asielstatus hebben verkregen,

---

<sup>5</sup> Het Actieplan Zelfbeschikking 2015-2017 van het ministerie SZW richt zich op preventie en het voorkomen van geweld. Het doel is er voor te zorgen dat er minder slachtoffers komen en mensen zich bewust zijn van hun eigen autonomie en persoonlijke vrijheid. “Autonomie en gelijkwaardigheid moeten de leidende en universele waarden zijn. Economische zelfstandigheid en opleiding zijn hierbij beschermende factoren.”

worden bij voortgezet verblijf ook bij hen de regels van het reguliere verblijf toegepast. Dat betekent dat ook bij hen bij verbreking van het huwelijk/de relatie binnen de vijf jaar de verblijfsvergunning, behoudens bijzondere omstandigheden, kan worden ingetrokken.

Een tweede categorie wordt gevormd door *vrouwelijke referenten/Nederlandse partners* van huwelijksmigranten. Omdat ze moeten blijven voldoen aan de inkomenseis zijn ze niet vrij in het bepalen van de verdeling arbeid en zorg. Bovendien ligt er een extra druk op hun schouders om de relatie minstens vijf jaar in stand te houden, zelfs wanneer er sprake is van partnergeweld. Het gevolg is immers verlies van de verblijfsvergunning van de partner en uitzetting uit Nederland. Dit wordt nog gecompliceerder wanneer er kinderen in het spel zijn en vrouwen vanwege de kinderen gevangen blijven in een gewelddadige relatie.

### 3. De gevolgen

Het gezinsmigratiebeleid is in de regel genderneutraal geformuleerd, de uitwerking ervan is dat echter niet. Zo hebben veel meer vrouwen dan mannen met een afhankelijke verblijfsstatus te maken: driekwart van de huwelijksmigranten is vrouw, een kwart man. Dit percentage is de afgelopen jaren vrij constant gebleven.<sup>6</sup> Gevolg is dat *onevenredig veel meer vrouwen dan mannen* met de verblijfsrechtelijke 'afhankelijkheid te maken hebben. Gezien het feit dat ongelijke rolpatronen en machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen (maatschappelijk, economisch, cultureel) – helaas nog steeds – een wijdverspreid en universeel probleem is en dat onderdrukking en geweld in een relatie meestal de vrouw treft, heeft deze afhankelijkheid *grotere consequenties* voor vrouwen dan voor mannen in dezelfde positie. Het heeft directe gevolgen voor het kunnen opkomen voor haar autonomie en zelfbeschikkingsrecht.

Daarnaast is de uitzonderingsregel in geval van geweld niet gericht op het voorkómen van geweld. Alleen nadat het geweld heeft plaatsgevonden én gedocumenteerd is door politie en hulpverlening kunnen vrouwen een beroep doen op de uitzonderingsregel en een eigen verblijfsvergunning aanvragen. Vrouwen moeten dus eerst het slachtoffer van fysiek geweld worden (psychisch geweld is moeilijk te bewijzen). Een extra probleem hierbij is dat het gevaar van escalatie van geweld in een relatie toeneemt met de periode van gedwongen voortzetting van de relatie. Omdat de informatieplicht sinds 2013 ook bij de partner ligt, zijn bovendien veel vrouwen niet op de hoogte van de rechten en mogelijkheden die ze wél hebben. Gebrek aan informatie is vaak een groot probleem. Ook medewerkers werkzaam in onderwijs, welzijn, zorg, inburgering en/of hulpverlening zijn met regelmaat onvoldoende op geïnformeerd over regelgeving inzake verblijfsrecht en niet op de hoogte van de specifieke regelgeving voor vrouwen met een afhankelijke verblijfsvergunning die mishandeld worden.

Tot op heden zijn de gevolgen van de aanscherpingen in het gezinsmigratiebeleid sinds 2012 en wat de implicaties ervan zijn voor vrouwen (huwelijksmigranten, vluchtelingen en referenten) niet onderzocht. Uit onderzoek blijkt wel dat het afhankelijk verblijfsrecht vooral voor vrouwen nadelig uitpakt.<sup>7</sup> Ook de ervaringen uit de praktijk van (migranten- en vluchtelingen)organisaties, advocaten, formele - en informele opvang en hulpverlening laten zien dat de juridische verblijfsafhankelijkheid met regelmaat leidt tot problemen en dat het de beslissingen die vrouwen nemen omtrent hun opleiding, arbeidsmarktpositie, emancipatie en hun veiligheid negatief beïnvloedt.

In opdracht van het Platform Zelfbeschikking en Verblijfsrecht is de Vrije Universiteit van Amsterdam momenteel bezig met een kwalitatief en kwantitatief onderzoek naar de gevolgen van de afhankelijke

---

<sup>6</sup> CBS statline 2017

<sup>7</sup> Zie onder meer Leen Sterkx et al (2015), *Huwelijksmigratie in Nederland*, Sociaal Cultureel Planbureau en Edien Bartels (2021), [“He Sees Me as His Possession and Thinks He Can Do What He Wants.” Dependent Stay and Partner Violence among Moroccan Marriage Migrant Women in the Netherlands](#), *Journal of Muslim Minority Affairs*, 41:3, 522-540.

verblijfsrecht en de aanscherpingen in beleid de afgelopen 10 jaar voor de (economische) zelfstandigheid, emancipatie, integratie en veiligheid van huwelijksmigranten (inclusief na reizigers) en referenten in hoeverre deze gevolgen genderspecifiek zijn. Het onderzoek wordt eind mei 2022 opgeleverd.

*(\*) Het Platform Zelfbeschikking en Verblijfsrecht is een gelegenheidssamenwerking tussen Nederlandse Vrouwenraad, Steungroep Vrouwen Zonder Verblijfsvergunning (SVZV), Stichting Kezban, Stichting Landelijke Werkgroep Mudawannah, Stichting Nisa for Nisa, en TIYE International, in samenwerking met Fatima Ballah (adviseur), Petra Snelders (Advies, training en projecten Mensenrechten, Vrouwen en Migratie) en de VU (Betty de Hart, Hoogleraar Transnationale gezinnen en Migratierecht).*